

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY

BOROVANSKÉHO 2220/11 • 150 00 PRAHA 5
Tel.: +420604/169198 • EMAIL PODATELAN@USTAVPRAVA.CZ; www.ustavprava.cz

Studie Ústavu práva a právní vědy

LL_upav/2005/08

Právní nález ve věci

Postavení stálých rozhodčích soudů v České republice

© Ústav práva a právní vědy 2005

Studie

Ústavu práva a právní vědy

LL_upav/2005/08

Právní nález ve věci

Postavení stálých rozhodčích soudů v České republice

I.

Rozhodčí řízení v České republice nabývá zejména v posledních měsících na stále větším významu, a to vzdor někdy přetrvávajícím představám živících dnes již překonaný mýtus o tom, že v rozhodčím řízení se řeší jen (nebo zejména) spory vyplývající ze vztahů s tzv. *mezinárodním prvkem*, a to výlučně právní vztahy obchodněprávní povahy, zejména pak vztahy týkající se investic mezi soukromými zahraničními investory a státem. V zahraniční aplikační právní praxi se již léta nepochybuje o značných přednostech arbitráží, resp. rozhodčího řízení, které je obecně považováno za méně formální, rychlejší a méně finančně nákladné, než občanské řízení soudní. Na rozdíl od standardního (klasického) občanského soudního řízení, kde sice existuje ústavněprávně zakotvený právní postulát, podle něhož *má každý právo na “svého soudce”*, si lze v rozhodčím řízení zvolit (vybrat) svého rozhodce *skutečně*, a nejen fiktivním ústavněprávním ustanovením, zakládajícím postulát “svého soudce” zpravidla na lokální příslušnosti pasivně legitimovaného účastníka soudního řízení. V rozhodčím řízení mají strany sporu bezprostřední vliv na výběr (volbu, jmenování) rozhodců, a to jak za předpokladu, že je v rozhodčí smlouvě sjednáno, že daný spor vzniklý a existující mezi stranami bude projednáván a rozhodnut jediným rozhodcem, tak i tehdy, mají-li tento spor projednávat a rozhodovat tři nebo více rozhodců (rozhodčí senát).

Zatímco v prvním případě je volba rozhodce, resp. jeho jmenování do funkce založena volním aktem žalobce, v právní teorii označovaného též termínem “arbitrážní žadatel”, a v praxi bývá proto často, ne-li vždy rozhodčí nález vydaný jediným rozhodcem, napadán žalobou na zrušení rozhodčího nálezu ve smyslu ust. § 31-35 zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů, v případě, že rozhodčí smlouvou či doložkou je k rozhodování sporu povoláno více rozhodců (jejich počet je *z povahy věci* vždy lichý, neboť rozhodují *sborově*), jmenuje každá ze smluvních stran jednoho rozhodce a oba dva takto smluvními stranami do funkce jmenování rozhodci následně jmenují vzájemným konsensem do funkce osobu třetího, zpravidla předsedajícího rozhodce. Protože je osoba třetího rozhodce pro rozhodnutí sporu velice důležitá, stanoví zákon pro případ možné neshody rozhodců jmenovaných do funkce smluvními stranami stran osoby předsedajícího rozhodce oprávnění kterékoliv ze stran sporu domáhat se jmenování rozhodce nebo předsedajícího rozhodce soudem. Uvedené oprávnění normativně zakládá ustanovení § 9 odst. 1 zákona

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY

BOROVANSKÉHO 2220/11 • 150 00 PRAHA 5

Tel.: +420604/169198 • EMAIL PODATELAN@USTAVPRAVA.CZ; www.ustavprava.cz

č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů (dále též “ZoRR” nebo “zákon o rozhodčím řízení”) *explicite* tak, že “jestliže strana, která má jmenovat rozhodce, tak neučiní do 30 dnů od doručení výzvy druhé strany, nebo nemohou-li se jmenovaní rozhodci ve stejné lhůtě shodnout na osobě předsedajícího rozhodce, jmenuje rozhodce nebo předsedajícího rozhodce soud, pokud se strany nedohodly jinak. Návrh může soudu podat kterákoli strana nebo každý z již jmenovaných rozhodců”. Třicetidenní lhůta podle uvedeného ustanovení není lhůtou prekluzivní, ale je jí třeba s přihlédnutím k jejímu charakteru a systematické kompozici vykládat výhradně jako lhůtu pořádkovou, jejímž účelem je poskytnout v praxi dostatečný časový prostor žalované straně k výběru a jmenování svého rozhodce v rámci své svobody (autonomie) vůle.

Jak ukazují zkušenosti z praxe, širší aplikaci zákona o rozhodčím řízení brání i jistá nedůvěra podnikatelské veřejnosti, pramenící nejen z neznalosti zákona, ale i malé povědomí o jeho využití v zahraničí. Z hlediska mezinárodních souvislostí je institut rozhodčího řízení znám, právně zakotven a široce využíván ve všech vyspělých a ekonomicky silných zemích. Mezinárodní výkon rozhodčích nálezů je zajištěn systémem dvoustranných a mnohostranných smluv, na nichž Česká republika významně participuje¹. Prakticky ve všech dvoustranných tzv. smlouvách o právní pomoci je zakotven vzájemný závazek obou smluvních stran za stanovených podmínek uznávat a vykonávat rozhodčí nálezy vydané rozhodci smluvních stran².

I my jsme v souvislosti s rozhodčím řízením přesvědčeni, že právě širší využití zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, přispěje k vyšší stabilizaci podnikatelských vztahů zejména tím, že díky své rychlosti a nižší finanční náročnosti umožní zajištění ochrany práv podnikatelských subjektů výhodněji, než je tomu dosud. Je však třeba, aby se rozhodčí řízení dostalo do většího povědomí veřejnosti, což se nestane vzájemnou kritikou jednotlivých stálých i nestálých rozhodčích institucí, u nichž jsou asociováni jednotliví rozhodci, ale jen a pouze „pocitovou prací“ jak v aplikační rozhodčí praxi, tak na teoretické bázi při zkoumání jednotlivých sporných teoretických východisek a fenoménů. Tento článek si neklade za cíl tuto diskusi nastartovat, natolik se vnitřně “sebeneoceňuje”, chce však být důstojnou reakcí na “teoreticko-právní pří”, která se v poslední době na poli české arbitralistiky odehrává a která je – mimo její mediální roviny, která zas tak zajímavá není – zajímavou a poučnou právněvědní disputací.

Cílem tohoto příspěvku je tedy poskytnout jiný pohled na jeden z mýtů současné arbitrážní doktríny, a to optikou platné právní úpravy, a provést stručnou právní analýzu právního statutu (postavení) institucionalizovaných rozhodčích institucí, v českém právním řádu označovaných termínem “stálé rozhodčí soudy”.

¹ Česká republika je smluvní stranou řady mezinárodních dohod týkajících se rozhodčího řízení a uznávání výkonu cizích rozhodčích nálezů, za všechny jmenujme tzv. Newyorskou úmluvu, která byla publikována ve Sbírce zákonů jako Vyhláška č. 74/1959 Sb. ze dne 6. listopadu 1959, o Úmluvě o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů (NEWYORSKÁ ÚMLUVA), nebo dále obdobnou dohodu na evropské úrovni, publikovanou jako vyhláška č. 176/1964 Sb. ministra zahraničních věcí ze dne 3. srpna 1964, o Evropské úmluvě o obchodní arbitráži (EVROPSKÁ ÚMLUVA O ARBITRÁŽI) atd.

² in Novák, J.: Obchodní spory a rozhodce, Hospodářské noviny 1995

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY

BOROVANSKÉHO 2220/11 • 150 00 PRAHA 5

Tel.: +420604/169198 • EMAIL PODATELAN@USTAVPRAVA.CZ; www.ustavprava.cz

II.

V návaznosti na problematiku traktovanou v tomto příspěvku je zásadní uvést základní dělení rozhodčího řízení na *rozhodčí řízení ad hoc* a *rozhodčí řízení institucionální*. V rozhodčím řízení *ad hoc* rozhoduje spor jakákoliv osoba (osoby), kterou si strany vybraly podle svého uvážení a která splňuje předpoklady, stanovené příslušným právním řádem. V institucionálním rozhodčím řízení se toto řízení koná u určité rozhodčí instituce (nejčastěji nazývané rozhodčím soudem), přičemž rozhodčí soudy mají listiny rozhodců, ze kterých si strany vybírají rozhodce, který bude rozhodčí řízení realizovat nebo je na jejich návrh či i bez návrhu stran sporu vybírán a jmenován do funkce způsobem stanoveným v pravidlech rozhodčí instituce, jejichž právnímu režimu se smluvní strany podřídily. Rozhodčí řízení u těchto institucí probíhá podle jejich pravidel (řádů).

V souladu s ust. § 13 ZoŘR uvozeném rubrikou “Stálé rozhodčí soudy” platí, že (citace) “*stálé rozhodčí soudy mohou být zřízeny pouze na základě zákona*”. Takovými stálými rozhodčími soudy jsou na území České republiky Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, Burzovní rozhodčí soud při Burze cenných papírů Praha a Rozhodčí soud při Českomoravské komoditní burze Kladno, které byly zřízeny prostřednictvím státní legislativní ingerence a jejichž postavení je založeno přímo zákonem. Z dalších rozhodčích soudů, popř. rozhodčích institucí, které hrají na trhu poskytovatelů arbitrážních služeb v České republice tu či onu roli lze zmínit zejména Rozhodčí soud České republiky, Vnitrostátní a mezinárodní arbitráže ad hoc, Rozhodčí soud při EACCL či Rozhodčí institut v Praze, které byly zřízeny aktem aplikace práva orgánu státní moci na základě zákona a jejich konstitucionalizace tedy rovněž splňuje podmínky shora citovaného ustanovení § 13 ZoŘR.

V této souvislosti lze konstatovat, že v jinak znamenitém komentáři A. Bělohlávka³ se k uvedenému ustanovení uvádí lapidárně znějící věta “rozhodčí soudy mohou být zřízeny pouze na základě zákona, tedy zákonem” a v poznámce pod čarou se odkazuje na rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn.: 31 Cdo 260/1998 ze dne 29. března 2000, JC 99/200, soudní judikatura, 2000, č.9. Uvedený judikát, který si autor příspěvku nechal doručit od Nejvyššího soudu České republiky, však žádnou zmínku o rozhodčím řízení neobsahuje a o právní povaze stálých rozhodčích soudů nic neříká, z čehož lze dovozovat, že je na něj bylo odkázáno patrně omylem. Jinak lze ovšem konstatovat, že tvrzení A. Bělohlávka, jinak doyena české arbitralistiky, zde neodpovídá poznatkům recentní právní teorie, podle které platí, že právnické osoby vznikají *zákonem* (zpravidla přímo Ústavou či speciálním zákonem) či (alternativně) *na základě zákona*, a to registrací příslušným orgánem veřejné moci, což je doprovázeno registračním řízením. Demonstrativně např. podle obchodního zákoníku (obchodní společnosti, družstva), či podle jiných zákonů (politické strany, občanské sdružení, církve a náboženské společnosti)⁴.

³ Bělohlávek, A.: Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář. 1. Vydání. Praha : 2004. C.H.-Beck. 701 s.

⁴ srov. např. in Gerloch, A.: Teorie práva, 1. vydání, Dobrá Voda 2000, s. 77–78

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY

BOROVANSKÉHO 2220/11 • 150 00 PRAHA 5

Tel.: +420604/169198 • EMAIL PODATELAN@USTAVPRAVA.CZ; www.ustavprava.cz

Dovozovat z normativní dikce představované slovním výrazem “zákonem”, že jde o synonymum legislativně technického termínu “na základě zákona” je z právně teoretického hlediska, ale i z hlediska sémantického a gramatického vůbec, minimálně nekorektní a neodpovídající interpretačním východiskům kontinentální právní vědy. Výrazy “zákonem” a “na základě zákona” jsou totiž v právu „logickým distinktivním operátem“ a v platné právní úpravě pak zpravidla klíčovým dělítkem mezi sférou *práva veřejného* a *práva soukromého*. Ve sféře práva veřejného jsou právní skutečnosti, jejichž nastoupení je dáno “zákonem”, tj. kdy je např. vznik (zřízení, konstituování) určitých právnických osob dán přímo zákonem, tj. vznik právní osoby je “v zákoně přímo vepsán”, nazírány jako *právní skutečnosti veřejnoprávní* a jejich hlavním reprezentantem je zákon sám, neboť zákon sám lze právě označit jako typický příklad veřejnoprávní skutečnosti. Je tomu tak z důvodu “vzniku” zákona jako právní skutečnosti, jejíž vznik (*a maiore ad minus* pak i vznik konkrétního ustanovení zákona, které je v zákoně obsaženo a je jeho součástí), která má původ u zákonodárce, tedy osoby práva veřejného, a která je právní skutečností povahy zcela nezávislé a primární⁵. Je-li totiž něco upraveno tzv. “zákonem”, není již třeba jakéhokoliv jiného aktu osoby veřejného práva či autonomního projevu osoby soukromého práva, aby se “startovala” konkrétní účinnost zákona jako veřejnoprávní skutečnosti. V tom je zásadní rozdíl mezi právními skutečnostmi veřejnoprávní povahy a právními skutečnostmi povahy soukromoprávní, jejichž typickým reprezentantem je právní úkon (a jeho typickým reprezentantem je pro změnu smlouva). Právní skutečnosti povahy soukromoprávní, typicky smlouvy, odvozují svoji existenci od projevu vůle subjektu v soukromoprávním postavení⁶, a někdy existují (tj. vznikají a trvají) pouze na základě takto učiněného úkonu soukromoprávní povahy. Někdy – a v případě vzniku (konstitucionalizace) osob soukromého práva je to pravidlem) – potřebují právní skutečnosti soukromoprávní povahy k tomu, aby na základě norem objektivního práva působily ve sféře soukromoprávní relevantní právní účinky (např. aby právní osoba vznikla zákonem aprobovaným způsobem), přistoupení další právní skutečnosti, kterou je zpravidla rozhodnutí orgánu veřejné moci jako veřejnoprávní skutečnost sekundární povahy.

Jinými slovy, ke vzniku právní osoby soukromého práva je zapotřebí buď jen úkon autonomní povahy (tedy nástup právní skutečnosti soukromoprávní povahy, např. uzavření smlouvy jako zakladatelského dokumentu o vzniku právní osoby), nebo (a to s ohledem na státní ingerenci typicky) učinění úkonu autonomní povahy (tedy nástup právní skutečnosti soukromoprávní povahy, např. uzavření smlouvy jako zakladatelského dokumentu o vzniku právní osoby) a (kumulativně) vydání rozhodnutí (aktu aplikace práva) orgánem veřejné moci (např. usnesení o zápisu obchodní společnosti do obchodního rejstříku, nebo vydání rozhodnutí ve

⁵ na rozdíl od jiných veřejnoprávních skutečností, kterými jsou typicky *akty aplikace práva*, a to ať již soudní rozhodnutí nebo rozhodnutí orgánů veřejné moci při výkonu vrchnostenské pravomoci; tyto veřejnoprávní skutečnosti nepůsobí vznik, změnu nebo zánik právních vztahů (práv a povinností) *eo ipso*, tj. samou svou existencí, ale samy vznikají odvozeně, tj. musí zde být další právní skutečnosti, které jejich vydání vygenerují, a lze je tak možno považovat za veřejnoprávní skutečnosti sekundární povahy; na rozdíl od zákona – až na výjimky – také zavazují pouze *inter partes*, nikoliv *erga omnes* jako zákon

⁶ je však již nerozhodné, zda je takový subjekt sám o sobě povahy soukromoprávní (např. obchodní společnost nebo jiné osoby soukromého práva), nebo povahy veřejnoprávní (např. stát, srov. ust. § 21 ObčZ), podstatné je, má-li v uvedeném právním vztahu (např. při uzavírání smlouvy) postavení soukromoprávní a nikoliv vrchnostenské

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY

BOROVANSKÉHO 2220/11 • 150 00 PRAHA 5

Tel.: +420604/169198 • EMAIL PODATELAN@USTAVPRAVA.CZ; www.ustavprava.cz

správním řízení, se kterým je *ex lege* spojen vznik právnické osoby⁷).

Ve vztahu ke zřizování rozhodčích soudů ve smyslu ust. § 13 ZoŘŘ lze s ohledem na výše uvedená právně teoretická východiska konstatovat, že podle znění citované normativní věty lze stále rozhodčí soudy zakládat *na základě zákona*, tj. uzavřením smlouvy (zakladatelského dokumentu) a kumulativně schválením orgánem veřejné moci. Lze však klást oprávněnou otázku, zda zákon o rozhodčím řízení vůbec dává státu možnost zřizovat stále rozhodčí soudy *zákonem*, neboť normativní dikce citovaného ustanovení je zřejmá a dává jednoznačně odpověď pouze na otázku, zda lze stále rozhodčí soudy konstituovat na základě zákona, na kterou je v souladu s platnou právní úpravou *eo ipso* odpověď kladná.

Je však otázkou, jak se interpretačně vypořádat s adverbium “pouze” uvedeným před slovním spojením “na základě zákona”, jak je toto uvedeno v citované normativní větě. Odhlédneme-li od skutečnosti jeho historické geneze, kdy se příslovečné určení způsobu (*adverbiale modu*) “pouze” stalo součástí traktované normativní konstrukce⁸, je třeba vzít (a to již samým zněním předmětného ustanovení) za prokázané, že jeho součástí je a že od něj nelze při interpretaci uvedeného ustanovení prostě odhlédnout, jakoby jej nebylo. I když nejsme názoru, že to bylo úmyslem zákonodárce, nelze se ubránit tomu, že znění uvedeného ustanovení, má-li být věrohodně a korektně interpretováno, vylučuje *argumentum a fortiori* zřizování stálých rozhodčích soudů *zákonem* a jejich vznik ponechává “pouze” v rukou osob práva soukromého, které jediné (protože jsou autonomní) mohou zřizovat (konstituovat) stále rozhodčí soudy *na základě zákona*. V právní praxi však bude uvedená interpretace neudržitelná, neboť již jen “silou fakticity” a tradice působí na trhu poskytovatelů arbitrážních služeb Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky a další rozhodčí soudy zřízené zákonem. Na stranu druhou lze poznamenat, že případnou nedovolenost působení uvedeného stálého rozhodčího soudu by bylo lze s ohledem na výše uvedené dovést i vzdor tomu, že jeho existenci zakládá sám zákon (a to jako veřejnoprávní skutečnost *par excellence* bez dalšího), kterým je v daném případě zákon č. 301/1992 Sb., o Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, ve znění novel (dále jen “zákon o komorách”). V ust. § 19 zákona o komorách se stanoví, že při Hospodářské komoře České republiky působí jako stálý rozhodčí soud Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky jako nezávislý orgán pro rozhodování sporů nezávislymi rozhodci podle předpisů o rozhodčím řízení. Uvedený zákon byl totiž z temporálního hlediska právní normy přijat před přijetím zákona obecného, z čehož by bylo s ohledem na prastarou právní zásadu *lex posterior derogat legi priori* lze postulovat nedovolenost zřizování stálých rozhodčích soudů zákonem.

⁷ případů by bylo lze uvést více, stačí např. uvést rozhodnutí Ministerstva vnitra ČR o registraci občanských sdružení (s výhradou, že uvedené “rozhodnutí” je třeba chápat jako rozhodnutí *largo sensu*, neboť není vydáváno jak akt aplikace práva, přesto však podléhá soudnímu přezkumu jako rozhodnutí ve správním řízení), dále např. rozhodnutí ČNB o udělení povolení působit jako banka, které je předpokladem pro provedení zápisu banky do obchodního rejstříku, rozhodnutí krajského úřadu o zápisu zájmového sdružení právnických osob do registru těchto sdružení apod.

⁸ nelze vyloučit, že se tak stalo nedopatřením, neboť úmysly zákonodárce jsou někdy vedeny dosti slepými cestami a jejich přesné stopy nelze vždy s jistotou odhadovat, zvláště dělí-li interpreta od skutečnosti přijetí zákona delší časové období

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY

BOROVANSKÉHO 2220/11 • 150 00 PRAHA 5

Tel.: +420604/169198 • EMAIL PODATELAN@USTAVPRAVA.CZ; www.ustavprava.cz

Z právně-politického pohledu lze potom k právní úpravě zakládající vznik a existenci největšího stálého rozhodčího soudu na území České republiky dále konstatovat, že taková právní úprava, která byla založena sovětským vzorem chápání práva za stalinistického státního zřízení v roce 1949, tedy v období nechvalně proslulé tzv. komunistické právní dvouletky realizované v tehdejší socialistickém Československu v letech 1949-1950, nemá v dnešní době žádného právního opodstatnění, neboť trh v poskytování arbitrážních služeb nelze z principu nuceně zužovat.

K tomu nad rámec doplňujeme, že právní úprava rozhodčího řízení je ve vyspělých státech svěřena soukromému sektoru, na kterém se vyskytuje libovolný počet subjektů vystavených vzájemné konkurenci jako na každém jiném trhu zboží či služeb, a tento trend potvrzuje např. i Slovenská republika, která přijala rovněž právní úpravu moderní, tj. spočívající na principu svobodného zakládání rozhodčích soudů a institucí, bez jakékoliv ingerence legislativní státní moci.

V tomto kontextu se tedy jeví jako nesprávná interpretace ust. § 13 zákona o rozhodčím řízení, kdy se někdy nesprávně dovozuje, že označení “rozhodčí soud” mohou používat pouze stálé rozhodčí soudy zřízené na základě zákona, čímž se míní stálé rozhodčí soudy zřízené zákonem⁹. K tomu lze dále uvést, že po faktické stránce by taková interpretace mohla založit pokus konzervovat monopolní postavení stálých rozhodčích soudů zřízených přímo zákonem na trhu poskytovatelů arbitrážních služeb, což by byl fenomén v evropském hospodářském prostoru krajně nežádoucí a jako takový jej lze zejména s ohledem na platnou právní úpravu a dále potom i se zohledněním argumentační pomůcky *reductio ad absurdum* odmítnout.

Na základě shora uvedeného lze tedy uzavřít, že stálé rozhodčí soudy lze zřizovat na základě zákona a s jistou výhradou rovněž zákonem. Platná právní úprava zřizování stálých rozhodčích soudů zákonem sice nepřeje, za použití interpretačních pomůcek a argumentů právní logiky je však nezbytné dovodit, že zákonodárce se jako “normativní suverén” sotva může legitimně vzdát své legislativní činnosti na určitém úseku, který je nebo může být předmětem právní reglementace. Není proto možno připustit závěr, že rozhodčí soudy nelze vzhledem k citované dikci ust. § 13 ZoRŘ zřizovat zákonem, a to z důvodu, že to zákon vyloučil (viz adverbium “*pouze*” v traktované normativní větě), neboť takovou argumentací bychom v podstatě omezili nejen možnost konstituování stálých rozhodčích soudů státem (prostřednictvím zákona, tj. zákonem), ale zejména pak samotnou legislativní autonomii zákonodárce, což by nebylo v souladu ani s principy právního státu ani s logikou selského rozumu. Lze tedy uzavřít, že stálé rozhodčí soudy lze zřizovat nejen na základě zákona, jak odpovídá normativní dikci zákona, ale rovněž zákonem.

Z uvedených arbitrážních institucí zřízených zákonem zaujímá na trhu poskytovatelů arbitrážních služeb v České republice v současné době dominantní postavení Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, který je – jak již bylo

⁹ Bělohávek, A.: Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář. 1. Vydání. Praha : 2004. C.H.-Beck, str. 99

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY

BOROVANSKÉHO 2220/11 • 150 00 PRAHA 5

Tel.: +420604/169198 • EMAIL PODATELAN@USTAVPRAVA.CZ; www.ustavprava.cz

uvedeno shora - etablovaným stálým rozhodčím soudem s dlouholetou tradicí založenou v roce 1949 a který je právnickou osobou soukromého práva vzniklou a působící ve smyslu ustanovení § 18 odst. 1 písm. d) ObčZ a § 19 zákona č. 301/1992 Sb., jež je ve sféře občanského práva hmotného i procesního nadána vlastní právní způsobilostí a jejíž jednání a jí učiněné právní úkony jsou přičitatelné výhradně této právnické osobě, nikoliv České republice nebo některé její organizační složce či jinému obdobnému organizačnímu útvaru státu¹⁰. Další ze dvou zákonem zřízených rozhodčích soudů, Burzovní rozhodčí soud při Burze cenných papírů Praha a Rozhodčí soud při Českomoravské komoditní burze Kladno v podstatě nefungují a netřeba tedy o nich speciálně hovořit.

Při nefunkčnosti některých stálých rozhodčích institucí uvedených shora zažívají logicky boom rozhodčí instituce, u které jsou asociováni jednotliví rozhodci nebo celé skupiny rozhodců, kteří jsou rovněž profesionály s právnickým či ekonomickým vzděláním a kteří zaujímají na trhu poskytovatelů arbitrážních služeb uvolněný prostor.

Rozhodčí soud České republiky, Vnitrostátní a mezinárodní arbitráže ad hoc, Rozhodčí soud při EACCL či Rozhodčí institut v Praze jsou právnickými osobami soukromého práva vzniklými a působícími na základě ustanovení § 18 odst. 1 písm. d) ObčZ a § 6 a násl. zákona č. 83/1990 Sb., jež jsou obdobně jako Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky ve sféře občanského práva hmotného i procesního nadány vlastní právní způsobilostí a jejichž jednání a jimi učiněné právní úkony jsou (obdobně jako v případě stálých rozhodčích soudů zřízených nikoliv na základě zákona, ale přímo zákonem) přičitatelné výhradně této právnické osobě, nikoliv České republice nebo některé její organizační složce či jinému obdobnému organizačnímu útvaru státu.

K tomu vysvětleme, že Rozhodčí soud České republiky obdobně jako některé zákonem nebo na základě zákona zřízené rozhodčí soudy splňuje všechny předpoklady pro profesionální výkon rozhodčího soudnictví; na seznamu rozhodců Rozhodčího soudu České republiky je zapsána řada osobností českého vysokého školství, a to i vzdor skutečnosti, že ve zřizovacích listinách Rozhodčího soudu České republiky byl původně obsažen *numerus clausus* a jmenovaný rozhodčí soud měl na trhu poskytovatelů arbitrážních služeb v České republice působit jako *pro futuro* uzavřený celek; tato koncepce určité exkluzivity se však postupně vytrácí a Rozhodčí soud České republiky se chce *pro futuro* otevřít i pro rozhodce s právnickým vzděláním, kteří mají zkušenosti s praxí nebo akademické zkušenosti, ale i mladé právníky, kteří mají zájem absolvovat u Rozhodčího soudu České republiky praxi rozhodčího čekatela.

Zbývá doplnit, že všechny shora uvedené rozhodčí soudy vydávají své statuty a řády, které rozhodčí soudy zřízené zákonem uveřejňují obligatorně ze zákona (srov. ust. § 15 odst. 2 ZoRŘ) v Obchodním věstníku, a rozhodčí soudy zřízené na základě zákona zpravidla buď rovněž v

¹⁰ K otázce právního postavení jmenovaného rozhodčího soudu se vyjádřil rovněž Ústavní soud České republiky, a to v nálezu IV. ÚS 174/02 (Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu), kde mj. dovodil, že Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky není orgánem veřejné moci, a tudíž ani jeho rozhodčí nálezy nemohou být rozhodnutím orgánu veřejné moci podle uvedených ustanovení Ústavy České republiky a zákona o Ústavním soudu.

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY

BOROVANSKÉHO 2220/11 • 150 00 PRAHA 5

Tel.: +420604/169198 • EMAIL PODATELAN@USTAVPRAVA.CZ; www.ustavprava.cz

Obchodním věstníku¹¹, nebo na webových portálech, kde je tak činí pro strany sporu transparentním způsobem veřejně přístupnými. Tyto statuty a řády mohou určit způsob jmenování rozhodců, jejich počet, a mohou výběr rozhodců vázat na seznam vedený u stálého rozhodčího soudu¹². Statuty a řády mohou též určit způsob řízení a rozhodování i jiné otázky související s činností stálého rozhodčího soudu a rozhodců včetně pravidel o nákladech řízení a odměňování rozhodců. Jestliže se strany dohodly na příslušnosti konkrétního stálého rozhodčího soudu a neujednaly v rozhodčí smlouvě jinak, platí, že se podrobily předpisům jednotlivých rozhodčích soudů či institucí, platným v době zahájení řízení před stálým rozhodčím soudem (srov. ust. § 15 odst. 2 ZoŘ).

III. Závěr

S ohledem na jurisdikční teorii¹³ rozhodčího řízení, která je v právní praxi i teorii moderní arbitralistiky převažující a podle které je rozhodčí řízení řízením sporným a rozhodci vykonávají rozhodovací pravomoc s tím, že řeší spor cestou nalézání práva na základě pravomoci delegované na ně státem, a nikoliv dohodou stran, je ostatně zřejmé, že rozhodčí řízení je specifickou součástí českého justičního systému, kombinující vzácně prvky soukromoprávní (smlouva) a veřejnoprávní (zmocnění na základě zákona) delegace k vydání exekučního titulu postaveného naroveň vykonatelnému soudnímu rozhodnutí. Je proto jen dobře, že se diskuse o tom či onom způsobu realizace rozhodčích řízení u nás vede. Rozhodčí soud České republiky je názoru, že rozhodčí řízení má v České republice velkou perspektivu a že všechny možnosti jeho praktického využití budou nejen ze strany podnikatelských subjektů, ale i občanů České republiky, teprve objeveny.

Hledání oné “optimální polohy” rozhodčího řízení u nás je proto na této cestě logickým prvkem a bude záležet pouze na samotných představitelích zákonem nebo na základě zákona zřízených či založených rozhodčích institucí, jakým způsobem povedou vzájemný dialog a odbornou diskusi o klíčových otázkách moderní české arbitralistiky a jakou prestiž si u nás rozhodčí řízení získá.

Při hledání pravdy je však se třeba – v právu ostatně jako v každém jiném oboru lidské činnosti – vyvarovat různých mýtů a účelových zkreslení, mezi které patří rovněž mýtus o možnosti vzniku tzv. stálých rozhodčích soudů pouze zákonem. Česká právní úprava rozhodčího řízení tento závěr ve svém současném normativním znění zákona vůbec

¹¹ Srov. Nařízení vlády č. 503/2000 Sb., o Obchodním věstníku

¹² K uvedené otázce srov. např. rozsudek Krajského soudu v Olomouci - 22 Cm 18/20001-90 ze dne 30. května 2001 (potvrzen rozhodnutím Vrchního soudu v Olomouci ze dne 10. října 2001. - 22 Cm 18/2001-90, kde soud dovozuje, že „Strany si mohou dohodou určit okruh rozhodců způsob jejich jmenování stranami či postup, jímž mají rozhodci vést řízení. I soukromé subjekty mohou vést seznam rozhodců a vydávat pro účastníky rozhodčího řízení pravidla, kterými se rozhodčí řízení řídí“.

¹³ *Bělohávek, A.:* Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář. 1. vydání. Praha. C.H.Beck, 2004, s. 16

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY

BOROVANSKÉHO 2220/11 • 150 00 PRAHA 5
Tel.: +420604/169198 • EMAIL PODATELAN@USTAVPRAVA.CZ; www.ustavprava.cz

nepodporuje, když zřizování stálých rozhodčích soudů nepodmiňuje tím, aby se tak dělo *na základě zákona*, ale explicitní gramatickou dikcí normativní věty, jež je obsahem ust. § 13 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení, jednoznačně umožňuje vznik stálých rozhodčích soudů na základě zákona, aniž by tedy vznik stálých rozhodčích soudů podmiňovala tím, že tak bude učiněno přímo zákonem, což je z právně-teoretického hlediska kategorie zcela jiná.

Stálé rozhodčí soudy mohou být tedy zakládány ve formě rozmanitých právnických osob, neboť zákon v zásadě neklade pro vznik stálých rozhodčích soudů žádné podmínky ani neklade požadavek např. určité právní formy, ve které by rozhodčí soudy musely být obligatorně zřizovány.

Ponechání konstitucionalizace stálých rozhodčích soudů na autonomii vůle subjektů občanskoprávních vztahů je ostatně plně v souladu se zásadou volného trhu zboží a služeb, které je jako stěžejní postulát tzv. *primárního práva* jedním z pilířů samotné existence Evropské unie jako hospodářského korpusu postaveného na principu volně tržní ekonomiky a zákazu dominantního nebo monopolního postavení korporací soukromoprávní povahy zřízených státem. Takovému pojetí by jistě neodpovídalo, kdyby bylo zřizování osob soukromého práva, mezi něž stálé i nestálé rozhodčí soudy patří, omezeno tak, že je lze zřizovat pouze zákonem, neboť pak by stát prostřednictvím své legislativní ingerence nevytvářel, ale naopak uzavíral svobodný prostor na trhu poskytovatelů arbitrážních služeb v České republice, což by nebylo v souladu s *acquis communautaire* a bylo by to lze považovat za narušení hospodářské soutěže na trhu výrobků a služeb.

Je proto jen dobře, že právní úprava zákona o rozhodčím řízení možnost zřizování rozhodčích soudů na základě zákona, tedy prostřednictvím aktů soukromoprávní povahy, kterými jsou smlouvy nebo listiny mající povahu tzv. zakladatelských dokumentů ve smyslu tohoto či onoho zvláštního právního předpisu, umožňuje a nedává účelově restriktivní interpretaci předmětného normativního ustanovení zákona žádný prostor.

V Praze ve dnech 15. – 16. 07. 2005

Uvedená studie vznikla s přispěním grantu Ústavu práva a právní vědy

Zpracovali

JUDr. Luděk Lisse, Ph.D.

autor je předsedou Rozhodčího soudu České republiky a ředitelem Ústavu práva a právní vědy, přednáší arbitráže v mezinárodním a vnitrostátním styku na Vysoké škole finanční a správní

Lektoroval:

JUDr. Josef Šípek, v. r.

V Rakovníku dne 16. 07. 2005

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY

BOROVANSKÉHO 2220/11 • 150 00 PRAHA 5

Tel.: +420604/169198 • EMAIL PODATELAN@USTAVPRAVA.CZ; www.ustavprava.cz

© Ústav práva a právní vědy 2005